

EDUCAȚIA PATRIOTICĂ A MASELOR PRIN EXPOZIȚIILE DE ARTĂ POPULARĂ ȘI FILMELE ETNOGRAFICE

EMILIA PAVEL

În această expunere mă voi referi pe scurt la valoarea educativă a expozițiilor de artă populară și a filmelor etnografice ca forme superioare de popularizare a patrimoniului cultural național.

În cadrul Festivalului național „Cîntarea României“ muzeele, instituțiile științifice și cultural-educative desfășoară o intensă activitate de propagandă culturală prin expoziții și filme etnografice, contribuind la formarea conștiinței socialiste a maselor, a omului de tip nou, în care educația patriotică, etică și estetică se îmbină într-o perfectă armonie.

„Avînd în vedere audiența sa largă, Muzeul are obligația de a oferi expoziții permanente și tematice de înaltă calitate științifică, structurate logic, aranjate estetic, cu evidențierea celor mai valoroase mărturii, cu nuanțarea momentelor importante din istoria patriei, din evoluția vieții“¹.

Interesul tot mai puternic al publicului față de muzee, reflectă în mod evident și fidel structura și profilul unei societăți cu un nivel cultural ridicat, angajată într-un proces de dezvoltare multilaterală, în care eforturile personale se armonizează deplin cu obiectivele colectivității².

Muzeele de etnografie prin exponatele ce le prezintă contribuie la cunoașterea de către mase a valorilor create de popor, începînd cu cele mai primitive unelte de producție și terminînd cu valorile de artă populară de tradiție milenară, realizate de-a lungul secolelor de talentatul nostru popor. Muzeul de etnografie oferă vizitatorilor o sinteză și în același timp un ghid asupra a ceea ce este mai reprezentativ în cultura noastră populară.

Conștientizarea valorilor create de popor, sînt de o importanță deosebită în etapa actuală, cînd satul tradițional s-a modernizat, electrificarea și culturalizarea maselor, a făcut să dispară aproape diferențele dintre oraș și sat. Omul de la sate are o altă concepție despre viață, un anumit nivel cultural, politic, ideologic.

1 Revista muzeelor nr. 2/1972, p. 109.

2 Cornel Irimie, Simpozionul „Muzeul contemporan, factor activ în realizarea educației socialiste“. Revista muzeelor nr. 2/1972, p. 106.

Influențele orașului sînt bine venite pentru modernizarea satului însă de multe ori contribuie în mai mică măsură la dezvoltarea creațiilor actuale. Omul de la sate în perioada aceasta de transformări radicale crede că tot ceea ce vine din oraș este bun și frumos. De aceea se imită în țesăturile actuale, ca să dăm numai un exemplu, diferite motive, desene de prost gust, care n-au nimic comun cu arta și tradiția noastră populară.

Expozițiile organizate la sate cu patrimoniul virtual local sînt adevărate școli de educație patriotică, etică și estetică, care în cadrul educației permanente, pe lângă scopul formativ-educativ, contribuie și la valorificarea artei populare în creațiile actuale.

Expozițiile fiind vizitate de aproape întreg satul, tineri și vîrstnici, bătrîni și copii, vizitatorii află cu acest prilej că ceea ce a creat satul tradițional, cultura materială și spirituală, interiorul cu țesăturile, portul popular, obiceiurile, sînt valori inestimabile, documente de cultură materială și spirituală care atestă existența, unitatea și continuitatea poporului nostru pe aceste meleaguri. Întrebările cele mai frecvente care ni s-au pus de majoritatea vizitatorilor, se referă la valoarea artistică și documentară a exponatelor. Cum aceste țesături sînt frumoase? Lăicerele cu național (motive geometrice) sînt bune? În ochii lor se putea descifra bucuria și satisfacția deplină, că ceea ce au făcut strămoșii în sat, sînt lucruri atît de valoroase și bune pentru a fi expuse în asemenea expoziții.

Studierea acestor probleme sînt cît se poate de interesante și cu această ocazie recomand pe această temă, întocmirea unui chestionar și a unui studiu socio-cultural.

Expozițiile de artă populară organizate la sate cu patrimoniul virtual local ca și filmele etnografice, sînt rezultatul cercetărilor pe teren, în vederea valorificării patrimoniului cultural național, conform Legii nr. 63 din oct. 1974.

„Grija pentru păstrarea și valorificarea patrimoniului artistic al țării, preocuparea permanentă a partidului și statului nostru și-au găsit expresia în adoptarea în 1974 a Legii patrimoniului cultural național, prin care întreaga acțiune de conservare a bunurilor artistice și culturale a fost ridicată la nivelul unei politici de înaltă răspundere“³.

Obiectele etnografice care se mai găsesc pe teren, aparțin în special meșteșugului țesutului, industriei casnice textile care și astăzi se practică la sate. Ceea ce ne interesează este influența ce-a exercitat-o mărfurile de fabrică în industria casnică textilă, în țesături și în portul popular. Din dorința de a executa lucrări frumoase și unice, se imită în țesăturile actuale modele luate după produse industriale.

Deformarea artei populare tradiționale și apariția unei arte hibride de prost gust, a unei cromatice și ornamentice străine de gîndirea și tradiția românească, ne obligă la o intensă propagandă culturală de valori-

3 Cuvîntul tovarășului Iosif Uglar, secretar al C.C. al P.C.R., la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2-4-VI. 1976, Ed. politică, București, p. 313.

ficare a artei populare tradiționale, care constituie singura sursă de inspirație pentru creațiile actuale. De aici necesitatea de a se organiza la sate în cadrul Festivalului muncii și al creației, expoziții cu patrimoniul virtual local. De asemenea, organizarea unor puncte muzeistice în satele noastre, cu aceeași tematică, la căminele culturale sau în cadrul școlilor sînt absolut necesare.

La Congresul educației politice și al culturii socialiste tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „...Arta ceramică, sculptura în lemn și piatră, țesăturile și portul național alcătuiesc un inestimabil patrimoniu spiritual care oglindește în modul cel mai elocvent forța creatoare și geniul poporului nostru, nestinsa dragoste de frumos, spiritul umanist, setea lui de adevăr și dreptate...”⁴.

Trebuie să constituie un element de mîndrie pentru locuitorii satului valoarea artistică a obiectelor etnografice și de artă populară a motivelor create de populația unui anumit sat. Tot ceea ce are specific satul respectiv să fie păstrat și dezvoltat, valorificat în conștiința poporului și în special a generației tinere, viitoarea creatoare de valori. Toate aceste elemente de tradiție populară, atestă originea noastră etnică ca și vechimea și specificul culturii noastre populare tradiționale. Încurajarea și promovarea tradițiilor în creațiile actuale constituie și o datorie patriotică. „Poporul nostru de la origine, năzuind spre ceea ce în linii noi astăzi și-a apărut dreptul la existență, luptînd împotriva asupririi și asupritorilor și totodată zidind prin muncă, prin creația autentică o mare cultură materială și spirituală”... munca este principalul mijloc de afirmare a personalității umane și prima modalitate de a-ți dovedi dragostea față de patrie și partid”⁵.

În programul activităților cultural-educative, în școli, cămine culturale, biblioteci sătești să se desfășoare o acțiune de educare, ca aceste elemente de tradiție să fie permanent în conștiința generațiilor tinere. „Partidul pornește de la faptul că tineretul reprezintă o puternică forță socială, că tînăra generație este viitorul însuși al națiunii noastre socialiste. De aceea el pune și în viitor în centrul preocupărilor, creșterea și educarea tineretului în spiritul concepțiilor înaintate despre lume și viață, pregătirea maselor de tineri din punct de vedere profesional și politic, participarea activă a acestora la îndeplinirea Programului partidului”⁶.

Expozițiile organizate la sate cu patrimoniul virtual local cuprind în special obiecte de artă populară, țesături de interior și de port popular. Obiectele de lemn crestate, de uz casnic sau de mobilier au fost înlocuite cu produse de fabrică sau cu mobile de oraș. Produsele ceramice mai pot fi găsite în centrele de olărie existente în satele noastre. În școli la lecțiile de îndeletniciri practice, la lucrul manual, se pot executa cu elevii diferite

4 Nicolae Ceaușescu, Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2—4/VI—1976, Ed. politică, București, p. 21.

5 Spitz Florica, Educația patriotică în universul muncii politice desfășurate de sindicate, „Munca”, 17 sept. 1976, p. 6.

6 Programul Partidului Comunist Român, București, 1975, p. 158.

obiecte de artă populară, țesături tradiționale și cusături ca și obiecte ceramice, și creștături în lemn. Ceea ce se execută trebuie să fie în spiritul aspirațiilor poporului nostru spre frumos, în spiritul artei populare tradiționale. Pe linia valorificării tradiției în creațiile actuale, un exemplu este colaborarea între Muzeul etnografic al Moldovei și Liceul pedagogic „V. Lupu” Iași.

Elevilor li s-au ținut lecții de artă populară moldovenească și românească însoțite de proiecții. Vizita la muzeu pentru a se documenta și a se inspira copind chiar motive naționale de pe scoarțe, pe care le-au executat la școală în cadrul planului de învățămînt, au dus la realizări excepționale, apreciate cu prilejul expozițiilor cu vînzare a obiectelor de artă populară și artizanat și care au adus școlii importante venituri.

Tapiseriile realizate în acest an la Liceul pedagogic „V. Lupu” Iași, clasele profesoarei Gabriela Lazăr, creatoare în acest domeniu, constituie un exemplu de felul cum, motivele artei tradiționale de pe lăicerele și scoarțele din zona Iași, sînt valorificate în creații noi, care pot înfrumuseța interioarele moderne.

Tapiseriile intitulate : Spicul, Pe un picior de plai, Trandafir de la Moldova, Încercări, Din trecut la prezent, Pomul vieții, Din îndepărtate vremi, sînt valori autentice de artă, care au fost expuse la expoziția organizată cu prilejul Simpozionului U.T.C.-ului, la Casa de cultură a tineretului Iași, la 24—25 iunie, a.c.

Este foarte util ca elevii îndrumați de activiștii culturali, profesori, directori de cîmine culturale, muzeografi, să se preocupe și să colecționeze obiecte cu motive naționale specifice satului respectiv, cusături, țesături și să întocmească albume cu mostre culese din cele mai autentice motive care vor fi și ele importante izvoare de inspirație pentru creațiile actuale.

„Educația maselor prin artă și pentru artă, urmărește să îndeplinească amplu, multilateral personalitatea omului nou, să contribuie la educația sa patriotică militant revoluționară, etică și estetică, să-i îmbogățească și să-i înfrumusețeze viața spirituală să afirme valorile umanismului socialist, principiile de viață socialiste și comuniste, să exprime forța spiritualității poporului, gîndirea sa înaintată. În acest cadru mișcarea artistică de amatori își propune să asigure valorificarea superioară a tezaurului culturii populare tradiționale și contemporane, crearea de noi valori care să pună în evidență procesele complexe ale edificării socialiste” 7.

Pentru a exemplifica ne vom referi pe scurt la expozițiile de artă populară din zona Iași, organizate la sate în cadrul Festivalului național „Cîntrea României”, în vederea stimulării mișcării artistice de amatori și a valorificării tradițiilor populare în creațiile actuale. Evidențiem cu acest prilej bogăția și varietatea creațiilor artistice populare întîlnite în satele zonei Iași. Selecționarea materialului a contribuit la reușita acestor expoziții. Colțul de interior a constituit punctul de atracție din expoziții,

7 Radu Constantinescu, Funcția educativă a mișcării artistice de amatori. „Era socialistă” nr. 20/X.1976.

În care principalul element era lada de zestre cu zestrea pe ea. Țesăturile din zestrea gospodinei confecționate din materiale diferite, aveau funcții utilitare multiple. Dintre acestea amintim țesăturile de cînepă, valul de saci, traistele și macaturile de lînă în două sau patru ițe. Scoarțele și lăicerele constituie cea mai bogată zestre. Ornamentele întilnite pe scoarțe și lăicere denumite și naționale, sînt motive geometrice, romburi concentrice denumite și flori încheiate și jumătăți de floare sau roate pline sau jumătăți de roată. Stilizarea vegetală, pomul și bradul apar în multe forme și variante, însoțite fiind de păsări sau uneori și de figurine antropomorfe. Scoarța cu motiv în șah, pătrate, este denumită în cărți sau în dame. Alături de motivul romb, pătrat sau zig-zag apare și motivul în stele denumit și frunză de vie. Aceste motive străvechi întilnite pe ctramica neolitică sau traco-getică, ne amintesc de cultul soarelui venerat de străbunii noștri daci și traci.

Țesăturilor de interior amintite mai sus li se adaugă și textilele confecționate din pînză de lînă țigale și mai tîrziu din bumbac, specifice zonei : ștergare, prostiri de pat și de culme, fețe de mese, fețe de perne.

Valoarea educativă a acestor expoziții este evidentă. În această etapă de culturalizare și modernizare a satelor, popularizarea patrimoniului cultural național este absolut necesară, el constituind o importantă sursă de inspirație pentru creația actuală. Pe lîngă expoziții, o formă superioară de popularizare a creațiilor populare o constituie și filmele etnografice. Ele completează expunerea, dînd viață funcționalității pieselor expuse, a teinicilor de prelucrare a materialelor sau a unor aspecte legate de gospodăria satului tradițional. Ceea ce nu poate fi prezentat într-o expoziție permanentă sau tematică este completat de filmul etnografic. Agricultură tradițională sau păstoritul, aratul cu plugul de lemn, grapatul, treieratul cu caii, bătutul cerealelor cu îmblăciul sau cositul finului, stîna cu datul oilor la strungă sau prelucrarea laptelui cu uneltele primitive, ne amintește de o anumită etapă istorică și culturală a dezvoltării societății românești.

Industria țărănești, industria casnică textilă, prelucrarea lemnului, a cînepii, a lînii, a borangicului, șezătorile de tors, urzitul, neveditul, țesutul, prelucrarea țesăturilor de lînă, bătutul pănurei la piau, datul la ștează sau drstă a țesăturilor de lînă, meșteșugul cojocăritului, trasul pieilor la cîrlig și curățatul cu gripca, prelucrarea artistică a lemnului, fazele de construire a caselor sau a dependențelor ca și alte meșteșuguri tradiționale, butnărit, rotărit, sau prelucrarea oalei la roată, sînt doar cîteva aspecte etnografice care pot constitui cîteva titluri de filme etnografice.

Obiceiurile străvechi care s-au păstrat pînă în contemporaneitate, legate de ciclul vieții, naștere, nuntă, înmormîntare sau cele calendaristice legate de diferite ocupații sau sărbători din timpul anului, reflectă nivelul de cultură al satului tradițional. Ca și exponatele prezentate în expoziții, ele atestă existența milenară a poporului nostru pe aceste meleaguri.

Filmul „Jocuri cu măști, zona Iași“, realizat de Cineclubul din Huși sub îndrumarea științifică a muzeografilor etnografi, demonstrează bogăția și varietatea elementelor de recuzit, păstrate în zona Iași, amintin-

du-ne de îndepărtatele culturi agrare și pastorale neolitice și traco-getice. Serbările cu măști de Anul Nou, ne amintesc de străvechiul cult al fertilității care a existat la toate popoarele agrare și pastorale, la azteci (Mexic) sau Incași (Peru) în Noua Zeelandă în Egiptul antic, în Orientul Mijlociu sau în spațiul Carpato-Balcanic.

Filmul „Jocuri cu măști, zona Iași“⁸, rod al cercetărilor etnografice pe teren, de peste două decenii, a fost prezentat la faza interjudețeană „Cântarea României“ ediția a I, fiind apreciat de juriu cu premiul I.

În concluzie, susținem și insistăm asupra imediatei realizări a filmelor etnografice. Alături de valoroasele colecții de obiecte muzeale, aceste filme sînt documente și valori ale patrimoniului cultural național.

8 Săptămîna muzeelor ieșene, în Revista muzeelor nr. 9/1977, p. 85.